

PRILOZI POZNAVANJU RENESANSE U ZADRU

IVO PETRICIOLI

Interes koji među historičarima i ljubiteljima umjetnosti pobuđuju zadarski srednjovjekovni spomenici, prvenstveno oni preromanički i romanički, pridonio je da se nije obraćalo dosta pažnje onom vremenu kad je renesansa stala prodirati u Dalmaciju. U to doba, međutim, Zadar nije zaostajao za drugim dalmatinskim gradovima u građevnoj i umjetničkoj djelatnosti. Crkvi sv. Marije Velike (*S. Maria Maior ili presbyterorum*) sagradio je novu fasadu u miješanim gotičkim i renesansnim oblicima Petar Brčić učenik Jurja Dalmatinca između 1472. i 1478,¹ a krajem prvog decenija XVI st. dograđena joj je kapela sv. Roka u čistim renesansnim oblicima. Crkva sv. Marcele također je dobila renesansnu fasadu, a sv. Marija, crkva benediktinki, produžena je i povišena. Nova fasada i jugozapadni zid pokazuju sve odlike dalmatinske renesanse iz početka XVI st. U dvjema najznačajnijim zadarskim crkvama, katedrali i crkvi sv. Krševana, nije bilo pregradnji, ali se zato dosta radilo na nadbiskupskoj palači i samoslani sv. Krševana. Upravo su ova dva objekta značajna za početak renesanse u Zadru, pa bih želio rezimirati ono što smo ranije o njima znali i iznijeti nekoliko novih podataka o majstorima kamenarima — kiparima i klesarima koji su renesansne oblike kultivirali u Zadru na prijelazu iz XV u XVI st.

Srednjovjekovna nadbiskupska palača bila je pregrađena u doba nadbiskupa Mafeja Vallaressa (1450—1496) tako da je dobila nekoliko novih prozora i balkona u gotičko-renesansnim miješanim i u čistim renesansnim oblicima. Prije nego što je palača većim dijelom porušena i generalno pregrađena oko 1830, izrađen je akvarel njene glavne fasade (T. XV). Taj je akvarel doduše propao u prošlom ratu, ali se sačuvala fotografija pa smo se mogli informirati o izgledu tih zanimljivih arhitektonskih detalja iz vremena nadbiskupa Vallaressa. Podatak iz historijskih izvora da je Vallaresso tražio 1453. nacрте za »feste romane« od Donatella zaveo je zadarskog historičara G. Pragu pa je smatrao da su u palači bile izrađene freske s »rim-

¹ C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split 1959. str. 47.

² I. Petricioli, »Stara nadbiskupska palača u Zadru«, *Tkalčićev zbornik* I, Zagreb (1955), str. 91—97.

skim svečanostima« po nacrtima Donatellovim.³ C. Fisković je prvi upozorio da su »feste romane« u stvari festoni (girlande) koji se u doba renesanse po uzoru na rimsku umjetnost često upotrebljavaju u dekoraciji arhitekture i da se taj podatak odnosi na festone koji su bili isklesani na podnožju spomenutih balkona i prozora nadbiskupске palače⁴ i od kojih su se dva sačuvala: jedan u gradskom perivoju (T. XVIa) a drugi u lapidariju Narodnog muzeja (T. XVIb). Fisković je upozorio i na jedan dokument iz 1489, po kojemu se vidi da su balkoni s festonima nadbiskupске palače služili kao predložak za one koji su se morali izraditi na kući zadarskog plemića Saladina Soppe.⁵ Po tom dokumentu doznali smo kako su festoni na palači bili raspoređeni. Na glavnoj fasadi nalazili su se feston okačen na ovnujske glave (onaj u gradskom perivoju) i feston koji su držale harpije, a na fasadi prema dvorištu nalazio se feston okačen o konjske lubanje (onaj u Narodnom muzeju). Fisković je kasnije, obrađujući kiparska djela u Zadru koja se mogu pripisati Nikoli Firentincu⁶ isticao važnost tih ukrasa koji su nastali vjerojatno neposredno nakon 1453, i to mu je služilo da argumentira pretpostavljeni dolazak Nikole Firentinca u Dalmaciju već pedesetih godina i njegov rad na palači Cippico u Trogiru godine 1457. K. Prijatelj, međutim, objavljujući dokument o radu Nikole Firentinca u Zadru 1485. na samostanu sv. Krševana,⁷ smatra da su ti festoni nastali tek nakon boravka Nikole Firentinca u Zadru i da su 1489. služili za predložak zato što su bili tek napravljeni.

Nedavno sam imao prilike da u Historijskom arhivu u Zadru dobijem u ruke dosta obilan materijal koji se odnosi na pregradnju nadbiskupске palače oko 1830. Među mnogobrojnim nacrtima raznih projekata nastalih prije pregradnje ima i snimaka stare palače: "tlocrta po katovima, uzdužnih i poprečnih presjeka i jedan vrlo vrijedan nacrt glavne fasade iz ruke F. Haelzela, datiran 7. VII 1826. Prema tom nacrtu" možemo tačno smjestiti festone koji se spominju u dokumentu iz 1489. Na glavnoj fasadi — onoj prema poljani »campusu«, kako se navodi u dokumentu — na balkonu drugog kata (balkon ima karakterističan oblik gotičko-renesansnih balkona

³ G. Praga, »Zara nel Rinascimento«, *Archivio storico per la Dalmazia*, Vol. XX, Roma 1935, str. 314.

⁴ Fisković, o. c. str. 38. Idem, »Bogorodica sa djetetom Nikole Firentinca u Orebićima«, *Peristil*, sv. II, Zagreb 1957, str. 175, bilj. 24.

⁵ Idem, *Zadarski sredovječni majstori* (o. c.) str. 60.

⁶ C. Fisković, »Radovi Nikole Firentinca u Zadru«, *Peristil* 4, Zagreb (1961), str. 70—71.

⁷ K. Prijatelj, »Boravak Nikole Firentinca u Zadru«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 13, Split (1961), str. 231.

⁸ Zadar, Historijski arhiv, *Nacrti građevnih objekata* II.

⁹ »Stato attuale della facciata del Palazzo Archivescovale in Zara«, *Ibidem* II/G, 1.

poput onoga na palači Ghirardini u Zadru na istočnom, desnom dijelu fasade) Haelzel je nacrtao orlove raširenih krila. Kako nije bio dobar crtač detalja, lako je mogao zamijeniti harpije orlovima. Na fotografiji akvarela jedva se raspoznaju uzdignuta krila poput onih što je Haelzel nacrtao. U doba kad su akvarel i nacrt izrađeni nije više bilo balkona koji se kao pendent opisanome nalazio na zapadnome (lijevom) kraju fasade, ali je preostalo njegovo podnožje (pretprozornik) s ovnujskim glavama i festonom. Treći feston okačen o konjske lubanje nalazio se na podnožju balkona na sjeverozapadnoj fasadi palače prema vrtu. Nacrt te fasade nije se sačuvao, ali raspoložemo uzdužnim presjecima¹⁰ kroz sjeverozapadno krilo palače s pogledom na vanjski zid. Tu se lijepo vidi balkon istog oblika kao onaj opisani i dva manja gotička prozora. I na tlocrtu drugog kata označen je podest balkona.¹¹ (Sl. 1 i sl. 2).

Saladin Soppe je spomenutim dokumentom tražio da se balkon s harpijama i balkon s konjskim glavama (lubanjama) dosljedno kopiraju, dok je onaj s ovnujskim glavama trebalo svesti na dimenzije ostalih dvaju. Sačuvano podnožje s konjskim lubanjama nešto je manje od onog s ovnujskim glavama i bolje je modelirano. Možemo pretpostaviti da je i izgubljeno podnožje s harpijama, koje je bilo istih dimenzija, bilo i istih karakteristika i skulpturalnih kvaliteta.

Osim balkona nadbiskupske palače kao predlošci za balkone na Saladinovoj palači, navode se u spomenutom dokumentu i drugi na privatnim palačama. Tako se naručuje »balkonada s dva stupa« (trifora) koja mora biti izrađena po onoj koja se nalazi na fasadi kuće pok. Donata Pasinija, samo mjesto grbova poviše lukova da bude ili grb Saladina ili ukrasne pinije (češeri), a podnožje da bude poput onoga na »balkonadi« sa dva stupa na kući Damjana Ciprijanova i da bude široka (balkonada) deset stopa (3,477 m),¹² a visoka koliko zahtijevaju proporcije. Zatim se traže dva prozorčića »de studio« poput onoga koji se nalazi nad vratima kuće spomenutog Damjana. Ugovorena cijena iznosi 55 dukata. Kamen za taj posao morao se uzeti iz vlastitih Saladinovih kamenoloma u Ovčoj kod Savra na Dugom otoku. Majstor koji je za taj posao bio angažiran zvao se *Petar Meštričević*, rodom Splitsanin (v. prilog br. 1).

Deset godina kasnije, 1. III 1499, Saladin je sklopio novi ugovor s tim majstorom. Dotada je glavna fasada bila po svoj prilici gotova i Saladin naručuje dvije balkonade za dvorišnu fasadu (v. prilog br. 3). Zajedno s Meštričevićem nastupa u ugovoru i *Nikola Španić (Španjić)* iz Korčule. Te su balkonade morale biti izrađene po nacrtu

¹⁰ *Ibidem* II/C, 7 i 8.

¹¹ *Ibidem* II/C, 2.

¹² Ungarov Bruno, »Stare mjere u Dalmaciji«, *Geodetski list*, god. V /28/ br. 10—12, Zagreb (1951), str. 226.

I. PETRICIOLI

koji je predan Saladinu. Morale su biti trostruke, tako da im središnji glavni otvor bude visok deset stopa, a širok tri, a dva bočna otvora široka tri (1, 043 m), a visoka sedam i po stopa (2, 434 m). Ističe se da im podest mora biti izraden »all'antica«, znači da su bili renesansni imitirajući antičke oblike. Spominju se i konzolice izradene na taj način. Podest glavnog otvora morao je za dvije stope (0,695 m) biti širi od debljine zida i stršati prema vani, dok će na bočnim manjim otvorima donje ploče stršati samo svojim profilom. Ne traži se da podest ima ogradu sa stupićima. Prozori su morali biti izradeni u roku od godinu dana. Za plaću Saladin je majstorima ustupio na četiri godine svoje kamenolome u Ovčoj.¹³

Majstorima su ti kamenolomi bili potrebni, jer su se 8. siječnja iste godine bili obavezali da od kamena sa zadarskih otoka izrade jedno značajnije djelo: nadgrobnni spomenik zadarskom nadbiskupu Mafeju Vallaresu (v. prilog br. 2). Ugovor datiran 4. I 1499. sastavio je izvršilac nadbiskupova testamenta Krešo Nassis pok. doktora Rafaela, na talijanskom jeziku i donio ga na ovjeru zadarskom notar A. Barbi istog dana. Taj dokument, koliko mi je poznato, nije bio dosada korišten ni objavljen, pa je potrebno da mu posvetimo punu pažnju. Nazivi za pojedini ornamentalni motiv koji se u njemu navode veoma su zanimljivi i bit će korisni u daljem izučavanju rada renesansnih kipara. Prilikom izrade tog nadgrobnog spomenika majstori su se morali držati određenog nacрта. Kako se ne ističe tko je nacrt izradio, može se pretpostaviti da je autor nacрта sam Meštričević. On u ugovoru nastupa kao glavni majstor. Obavezuje se jedini svojim dobrima, dok Španić ne mora.

Najprije su majstori morali izraditi ploču poklopicu za sam grob, dugu šest stopa (2, 086 m), široku tri (1, 043 m) obrubljenu niskim okvirom, a po sredini isklesati križ i biskupski štap. Sam nadgrobnni spomenik morao je biti izraden na zidu crkve pored grobnice. Sastojao se od dubokog luka (niše), visokog zajedno s ukrasom u obliku svijećnjaka na vrhu 15 stopa (5, 215 m) širokog 6 stopa. Dva pilastra sa strana morala su biti široka jednu stopu i dva prsta (oko 40 cm), visoka 6 stopa, sa svojim bazama visokim pola stope (0, 173 m). Na njima je trebalo isklesati po jedan svijećnjak u reljefu visokom »do pola stope ili nešto manje« koliko se bude svidjelo majstorima. Luk je morao biti bogato profiliran, ukrašen dentikulima, »dragim kamenjem« (»zoye« — gioie — valjda »dijamantni niz«) i različitim »kronicama« (»pater nostri« — nizovi perla i astragal), dakle čitavim repertorijem renesansnih ornamentata. Spominju se i »feste« — girlande koje moraju biti ukrašene »zoyama« ali se ne specificira gdje su one predviđene. One i grb pokojnikov morale su biti u reljefu visokom pola stope. Za feste se kaže da moraju biti

¹³ Ovaj i prethodni dokument pronašao je i citirao Fisković (v. bilj. 5).

»najbolje od svih koje je majstor Petar izradio u Zadru«. Unutar luka je morao biti izrađen sarkofag i na njemu lik nadbiskupa u ornatu. Na sarkofagu je trebalo isklesati i epitaf. Pored spomenika trebalo je otvoriti u zidu dva lučna prozora sa isklesanim stranama, zakošenim iznutra i izvana. Otvor je trebao biti širok stopu i po (0,52 m), dok je visina trebala biti određena visinom pilastara i okvira, tako da ta visina bude nad lukom prozora. Unutar dubokog luka (niše) trebalo je izraditi kružni prozor.

Taj je spomenik morao biti izrađen za 14 mjeseci, i to u jednom zahvatu (»de presa unica«). Kamen, kako sam spomenuo, morao je biti iz kamenoloma sa zadarskih otoka. Utanačena cijena iznosila je 90 zlatnih dukata, tako da dukat vrijedi 6 libara i 4 piccola.

Meštričević i Španić su završili svoj posao, Nadgrobni spomenik Vallaressa stajao je u katedrali sve do 1780, i to u južnoj ladi na bočnom zidu pored ulaza u sakristiju.¹⁴ Farlati govori da je izrađen od mramora. Spominje da je lik nadbiskupa ležeći (»... supercubat simulacrum episcopale...«) i navodi tekst epitafa:

*Maffeo Valarresso Antistiti amantissimo
Lucas & Joannes ex defuncti testamento*¹⁵

Na mjestu gdje se spomenik nalazio vidljivi su još ostaci Meštričevićeva i Španićeva rada. Sačuvali su se djelomično bočni prozori. Oni su se vidjeli zazidani na vanjskoj plohi zida, dok ih je s nutarnje strane otkrio i ostavio vidljivim konzervator G. Oštrić pred petnaestak godina. Njihova širina iznosi tačno koliko se navodi u ugovoru. Zakošeni su s nutarnje i vanjske strane, kako se navodi u ugovoru, a na jednom se sačuvao i luk, što također odgovara narudžbi. Inače, način klesanja i niski profil pod lukom ima renesansne karakteristike. Kad je spomenik uklonjen, sagrađena su na njegovu mjestu vrata, koja su komunicirala s nekim hodnikom sagrađenim između baptisterija i sakristije. Kad je baptisterij restauriran oko 1930, hodnik je uklonjen, a sa jugozapadne strane baptisterija skinuta su renesansna vrata s grbom M. Vallaressa i postavljena s vanjske strane spomenutih vrata, prema dvorištu. Tako je sasvim slučajno jedan objekt vezan uz Vallaressa našao na mjestu njegova spomenika.¹⁶ (T. XVIIIa).

Vodeći računa o razmaku između prozora i o opisu sadržanom u ugovoru, možemo približno predočiti izgled tog vrijednog nadgrobnog spomenika. Bliža komparacija našla bi se u nadgrobnom spo-

¹⁴ C. F. Bianchi, *Zara cristiana*, Vol. I, Zara 1877, str. 109.

¹⁵ Farlati, *Illyricum Sacrum* Vol. V, Venetia 1775, str. 122.

¹⁶ Ova vrata su veoma slična portalu nadbiskupske palače, a originalno, prije nego što su postavljena na baptisterij, nalazila su se bez sumnje negdje u palači. Baptisterij je imao još jedna vrata s Vallaressovim grbom, mnogo jednostavnija, koja su originalno bila njemu namijenjena.

meniku obitelji Sobota u crkvi dominikanaca u Trogiru, poznatom djelu Nikole Firentinca iz 1469. Na njemu se nalaze pilastru s re-ljefnim svijećnjacima i bogato profiliran luk.¹⁷ No Vallaresov je bio svakako mnogo monumentalniji i bogatije ukrašen.

Splićanin Petar Meštričević vezan je svojom djelatnošću isklju-čivo za Zadar. Dosad nije otkriveno da je išta radio u nekom drugom mjestu u Dalmaciji ili izvan nje. Osim što ga poznajemo preko na-vedenih dokumenata, znamo da je 24. V 1488. sklopio u Zadru ugo-vor o jednogodišnjoj suradnji s Majstorom Mihovilom pok. Jakova iz Šibenika.¹⁸ Mihovil se obavezao u tom roku staviti na raspolaganje svoj alat, svoj kamenolom koji se nalazio negdje na zadarskim oto-cima (ne navodi se tačno mjesto) i svoju lađu za prijevoz kamena. Meštričević je iza god. 1490. surađivao u Zadru i s Hvaraninom Mihovilom Puherom.¹⁹ Tri dokumenta koja smo detaljnije proučili otkrivaju nam Meštričevića kao samostalnog umjetnika, koji je bio poznat po izradi renesansnih festona, koji se prihvaća teškog za-datka da, vjerojatno po vlastitom nacrtu, izradi nadgrobnni spomenik renesansnog tipa s ležećom figurom pokojnika. Gdje je stekao nao-brazbu, gdje je upoznao i usvojio novi stil — renesansu, možemo tek nagađati. Budući da su pilastru Vallaresova nadgrobnog spome-nika imali isklesane svijećnjake, koje tako uporno kleše Nikola Fi-rentinac da se smatraju u neku ruku njegovim potpisom, može se pretpostaviti da se Meštričević školovao u Firentinčevoj radionici, što međutim ne isključuje mogućnost nekog njegovog direktnijeg kontakta s talijanskom renesansom.

Nažalost, osim oštećenih prozora u katedrali, ništa se nije sačuvalo što bi se sa sigurnošću moglo njemu pripisati. Kako se u jed-nom dokumentu ističe da je poznat u Zadru po izradi festona, nije isključeno da je on autor jednog od sačuvanih festona. Fisković je istakao da su upravo ti ornamentalni motivi karakteristični za za-darsku ranu renesansu. Biskupska palača ih je imala pod balkonima tri, na manjim prozorima dva. Palača Pasini, porušena u minulom ratu, imala je jedan, na kući Ghirardini nalazi se još uvijek jedan, palača Nassis ima jedan oštećen. U Narodnom muzeju (Kulturno-historijski odjel) čuva se jedan okačen o lavlje glave, drugi okačen o ovnujske glave i fragment jednoga koji je držala ptica (orao?). Kad se usporede, dosta su različiti i pokazuju ruku klesara nejedna-kih sposobnosti. Jedino je Fisković povezao onaj iz palače Pasini i onaj na kući Ghirardini i atribuirao Nikoli Firentincu. Onaj s ov-

¹⁷ Lj. Karaman, *Umjetnost u Dalmaciji*, XV i XVI vijek, Zagreb 1933, str. 85—86, sl. 38.

¹⁸ Zadar, Historijski arhiv, Spisi zadarskog notara Iohannes Franciscus Grisinus, B. II, F. II, svešćić 1.; Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, str. 26.

¹⁹ Fisković, l. c. Navode nisam mogao provjeriti jer podatak o poziciji spisa ne odgovara vremenu (poslije 1490).

nujskim glavama iz Narodnog muzeja nagoni na pomisao da je to Meštričevićeva kopija onog s nadbiskupske palače. No, grb koji je tu uklesan ne pripada obitelji Soppe. Taj grb u obliku »konjske glave« ima u gornjem dijelu polumjesec i zvijezdu, a u donjem mesarsku sjekiru dok je obitelji Soppe grb uzdignuta pantera okrenuta ulijevo.²⁰ Osim Saladina Soppe, bilo je tada u Zadru dosta plemića i bogatih građana koji su ukrašavali svoje kuće u novim tada već udomaćenim oblicima rane renesanse i, kako se otkriva iz prvog Saladinova ugovora, ugledali se jedni u druge. (T. XVII).

Dok je zadnji podatak o Meštričeviću datiran 1. III 1499, aktivnost njegova očito podređenog suradnika Nikole Španića možemo pratiti i u sljedećem deceniju. On se spominje kao suradnik svog brata Franje i Blaža Andrijića iz Korčule na zvoniku franjevačke crkve u Hvaru 23. VII 1507.²¹ U Zadru je 12. IX 1508. zajedno s Nikolom Alegretijem i Markom Radinovićem, također Korčulanima, sklopio ugovor za gradnju kapele sv. Roka u crkvi sv. Marije Velike (sv. Šimuna).²² Vjerojatno je on majstor »Nikola iz Korčule« koji je započeo graditi renesansnu fasadu crkve benediktinki Sv. Marije. Naime 13. I 1508. sklopile su benediktinke preko svog zastupnika Jeronima Soppe ugovor sa zadarskim graditeljem Martinom Filipovićem za gradnju nove fasade i jugozapadnog bočnog zida. U ugovoru se ističe da je majstor »Nikola iz Korčule« obradio i da će obraditi bijeli kamen za te zidove.²³ Uz taj ugovor treba povezati ugovor koji je sklopljen nešto prije 20. VII 1507. a odnosi se na obradu kamena i izradu arhitektonskih elemenata. Početak teksta nije se sačuvao, tako da ne raspolažemo približim podacima o objektu gdje se posao morao izvršiti (v. prilog br. 4). Ali znamo da se radi o crkvi nekog samostana, da je riječ o fasadi koja ima središnji luk i dva bočna, da ima rozetu i vrata s malim lukom i da se majstor zvao Nikola. Nema nikakve sumnje da je to ugovor koji prethodi onome sklopljenom s Filipovićem, koji su benediktinke sklopile s klesarom Nikolom iz Korčule, a on je do dana kad je sklopljen ugovor s Filipovićem već bio izradio veću količinu bijelog kamena za fasadu i bočni zid. Taj Nikola iz Korčule mogao bi biti Nikola, sin Vlahuše (Blaža) Andrijića, pripadnik poznate klesarske obitelji iz Korčule,²⁴ ali je vjerojatnije da je on jedan od dvojice korčulan-

²⁰ F. Heyer von Rosenfeld, *Wappenbuch des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg 1873. Taf. 14.

²¹ V. Brusić, »Zvonik franjevačke crkve sv. Marije od Milosti u Hvaru«, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. L, Split (1932), str. 391—392.

²² C. Fisković, »Zadarska renesansna crkva sv. Marije«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 10, Split (1956), str. 124—125.

²³ I. Petricoli, »Renesansna pregradnja crkve sv. Marije u Zadru«, *Zadarska revija*, God. XVI, br. 2—3, (1967), str. 181.

²⁴ C. Fisković, *Naši graditelji i kipari XV i XVI st. u Dubrovniku*, Zagreb 1947, str. 142—144.

skih klesara koji baš u to vrijeme rade u Zadru na kapeli sv. Roka. Mislim, međutim, da je najvjerojatnije da se radi upravo o Nikoli Španiću. On, koji je dulje radio u Zadru, postao je poznat, tako da je notar u koji je ugovor sastavljao bilo dovoljno da zapiše njegovo ime, a da prezime isključi. Nažalost ovo mišljenje mora ostati hipoteza. Da se sačuvao početak ugovora koji je zapisan nešto prije 20. VII 1507, vjerojatno bi riješio dilemu. No treba istaći da obrada kamena i ornamentalnih motiva na novim zidovima crkve benediktinki sv. Marije i na kapeli sv. Roka, koja se također sačuvala do danas, pokazuje velike srodnosti.

Kako sam spomenuo, i u samostanu sv. Krševana radilo se u oblicima rane renesanse. Iz dokumenata proizlazi da se za to pobrinuo opat Deodat Venier. On nam je poznat naročito kao naručilac vrijednog misala godine 1480, ukrašenog bogato vrlo kvalitetnim renesansnim minijaturama.²⁵ I njegova nadgrobna ploča iz 1489, koja se sada čuva u lapidariju u dvorištu zadarske katedrale, pokazuje renesansne oblike.²⁶ Deodat Venier je preko svog izaslanika kanonika Filipa de Rosada dne 28. IX 1482. angažirao majstora *Tomu iz Faence* da mu iskleše šest kamenih prozora prema nacrtu koji je bio izrađen na »listu i po« papira i koji je bio pohranjen kod zadarskog notara Ivana de Salodio. Utanačena svota iznosila je 150 zlatnih dukata, a još je majstoru predana kuća za stanovanje koja se nalazila pored samostana i bila samostansko vlasništvo. Venier je isplaćivao Tomu u dva navrata 14. XII i 12. II 1483. No Toma nije mogao taj posao izvršiti sam, pa se udružio s klesarom *Bonom iz Milana*, sklopivši s njim ugovor 22. II 1483. i potvrdivši zajedno s njim obavezu od 28. IX 1482.²⁷ Da li je taj posao bio izvršen, nije nam poznato. God. 1485. u listopadu Venier je za sličan posao angažirao *Nikolu Firentinca*.²⁸ Nešto ranije, iste godine (30. svibnja) obavezali su mu se klesari *Petar Manzin*, *Ivan Ciklič* i *Danijel pok. Ivana* izraditi kamene blokove za gradnju zvonika.²⁹

²⁵ V. Novak, *Latinska paleografija*, Beograd 1952, str. 248, sl. 92.

²⁶ Za epitaf v. Bianchi o. c. str. 307.

²⁷ Zadar, Historijski arhiv, Spisi zadarskog notara *Iohannes de Salodio B. II, F. II, sveščić 9*. Praga (o. c. str. 315) kaže: »lo stesso Venier fatto venire Giovanni Fiorentino, Bono da Milano e Tomaso da Faenza li fa lavorare al chostro di San Grisogono«. U bilješci navodi dokumente sa spomenutim datumima gdje se ne spominje nikakav Ivan Firentinac. Vjerojatno je tu pogrešno naveo Nikolu Firentinca, kojemu se otac zvao Ivan, a radio je i on na samostanu sv. Krševana (v. slijedeću bilješku). Fisković pak (*Zadarski sredovječni majstori*, str. 37—38) navodi Tomu iz Faence i »brata mu« Bona iz Milana i kaže »Čini se da su s Ivanom Firentincem radili i na samostanskom klaustru«. Da su Toma i Bono braća ne navodi se nigdje u dokumentima, kao što se ne spominje ni »Ivan Firentinac«. Toma u dokumentu od 22. II 1483. naziva Bona tek svojim jamcem (»fide iurator«).

²⁸ Prijatelj, l. c.

²⁹ Praga, l. c., Fisković, o. c. str. 50.

U sklopu radova koje je naručio Venier nastao je okvir za ulazna vrata u prvi kat zvonika koja su bila povezana s galerijom klaustura. Ona su došla na vidjelo 1963, kad se za potrebe Narodnog muzeja adaptirala ratom oštećena školska zgrada u kompleksu nekadašnjeg samostana sv. Krševana. Ta zgrada, sagrađena u prvoj polovini XIX st., naslanjala se djelomično na zvonik, a sagrađena je bila na mjestu sjeverozapadnog krila samostanskog klaustura koji poznajemo po opisu vizitatora Priulija iz 1603.³⁰ Smatralo se da je zvonik sagrađen tek u god. 1546, u doba opata Bernarda, kako se čita na ploči pod loggiom zvonika.³¹ No nalaz ovih vrata svjedoči da je već za života Deodatova gradnja uznapredovala do prvog kata. Okvir vrata je ukrašen renesansnim motivima. Dominantni motiv je vitica sa cvjetovima, isklesana na dovratnicima i nadvratniku. Nad nadvratnikom nalazi se kornič s kimacijom i drugim motivima, a u sredini Venierov grb (horizontalne grede) identične obrade kao na njegovoj nadgrobnoj ploči. U dokumentu od 30. V 1485. ne spominju se neki finiji klesarski radovi. Spomenuta trojica majstora morala su obraditi samo kamene klesane blokove za gradnju. Portal je mogao izraditi neki drugi majstor. Taj je kipar bio vješt u svom poslu i poznao je vrlo dobro renesansni repertorij ornamenta. Danas se gornji dio tog portala može promatrati u jednoj radnoj sobi Narodnog muzeja. (T. XVIIIb).

Zajedno s djelatnošću graditelja i kipara u zadnjim decenijama XV st. moramo promatrati i razne crteže zadarskog notara *Jeronima Vidulića*, koji je u posljednje vrijeme postao poznat nakon što je objavljena njegova ljubavna pjesma pisana na hrvatskom jeziku.³² On je bez sumnje pripadao obitelji zadarskih graditelja Vidulića, pa odatle i njegova sklonost prema likovnom izražavanju.³³ U ugovoru koji je on sastavio 26. V 1486. o drvenim izrezbarenim ukrasima koje je majstor Ivan iz Korčule morao izraditi za spavaću sobu u novoj kući Saladina Soppe navodi se da je nacrtje za te ukrase izradio sam Vidulić.³¹ On je, kako je već pisao V. Valčić publicirajući njegovu pjesmu, često crtao na poledini ili pored svojih spisa, te na raznim umolima. Crtao je uglavnom arhitektonske motive. Osim tri crteža koji prikazuju gotičke ornamente, jedan prikazuje

³⁰ I. Petricioli, »Lik Zadra u srednjem vijeku«, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 11—12, str. 167.

³¹ Bianchi, o. c. str. 309.

³² V. Valčić, »Jerolim Vidulić, najstariji hrvatski pjesnik Zadra«, *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru* (1955), str. 81—92.

³³ Fisković, o. c. str. 68—75.

³¹ Zadar, Historijski arhiv, Spisi zadarskog notara *J. Vidulića*, B. unica, F. I (Instrumenti), sveščić 4. Po tom dokumentu doznajemo također gdje se nalazila kuća Saladina Soppe o kojoj je bilo dosta govora. Nalazila se u predjelu samostana sv. Katarine, tj. u središnjem dijelu današnje ul. I. L. Ribara blizu kavane »Central«.

manji renesansni zvonik, na jednom omotnom listu vidimo renesansne balkone, a na jednom oštećenom listu fasadu neke veće kuće s gotičkim prozorima i balkonadama. Crteži su rađeni na brzinu, skicozno. No upravo zato su vrijedni, da se uoče Vidulićeve likovne sposobnosti. Vidulić vodi pero neobičnom sigurnošću, što odaje ne samo dobro poznavanje motiva koje crta nego i nedvojbeno prirodan talenat. Ne bi bilo zato na odmet da se ti njegovi crteži predaju ponovno javnosti boljim reprodukcijama. (T. XIX i XX).

Ovih nekoliko raznolikih novih podataka iz vremena rane renesanse u Zadru potrebno je povezati s onima koje smo odranije poznavali i upotpuniti sliku iz tog perioda, tako značajnog za razvoj dalmatinske umjetnosti. Važna je činjenica što je Zadar bio usko povezan s vodećim kamenoklesarskim radionicama onog vremena u Dalmaciji, što se u njemu našlo značajnih mecena koliko među crkvenim organizacijama, toliko i među bogatim građanima. Posebno nam se otkrivaju dvije ličnosti, Petar Meštričević i Nikola Španić, od kojih prvog treba smatrati jednim od važnijih predstavnika rano renesansnog kiparstva kod nas.

P R I L O Z I

1. 12. ožujka 1488. (recte 1489.) *Ugovor za izradu prozora na kući Saladina Soppe*

(in margine:) pacta inter ser Saladinum de Sope et petrum taiapetra

Millesimo quadragesimo Octuagesimo octavo Indictione septima die decimo octavo mensis martij presentibus ser Johanne condam ser Lodovici de mafaris (!) et ser michaele perliza civibus Jadre testibus etc.

Cum nobilis Jadrensis ser Saladinus de sope opus habeat in certas fenestras et alia laboreria de lapide ut infra patebit ea de causa pactus est cum magistro petro mestricevich de spaleto ad presens habitator Jadre lapicida qui sibi promisit et se obligavit facere et laborare dictas fenestras et alia laboreria. Cum pactis conditionibus et promisionibus et obligationibus infrascriptis anotatis in uno scripto manu dicti ser Saladini et lecto per me Infradictum notarium coram Ifradicto Iudice examinatore et testibus ad claram Intelligenciam dicti petri cuius scripti et pactorum talis erat tenor videlicet: »Iesus Christus. et pro una fenestra come quela de monsignor che e in la faza del arciviscovato sul campo la qual ha quela guzula di arpie di quela alteza e largeza et di lavor si che in nisuna cosa sia differencia. Item un altra fenestra come quela in predicta faza la qual a la guzula di suto di teste di castron di quello lavor in tuto e per tuto siche in nisuna cosa sia differencia excepto che sia gradata zoe alta e larga come dito de la prima. Item la terza fenestra come quela in la curte del arciviscovato che la guzula cum le teste di cavalo chusi alta larga et a quel modo in tuto e per tuto lavorada. Item una balchonada cum dui colone lavorada come quela che e sula faza de la chaza di condam ser dona de pasin e che di lavor non sia nisuna differencia salvo che in logo dele arme che sono di sopra ali archeti voio che stia in mj Saladin far meter arme over pinj di piera etiam la piancha di soto voio sia come quela che

dela balchonada di doi colone di miser damlan de cipriano e che sia larga in luce pie diexe Alta secondo come la mizura so proporcione richiede. Item dito magistro piero me de far de don dui fenestrele di studio come quela di predito misser damian che sopra la porta di so chaza e cusi grande. Questo tuto lavor die esser fato di piera delle pedrare mie poste in Izola di Sauro locho chiamato ovca e delo fornir dito maistro et far ben compito perfina oto octobre proxime che sera in 1489 per el qual lavoro tuto li debo dar mj Saladin ducati cinquanta cinque a razon di L 684 per ducato in questo modo uno terzo quando vora començar lavorar dito lavor laltro terzo quando ne sera fato la mila lo resto quando sera fornito tuto questo qua (a) Zara. E per parte dela prima paga et in razon di questa dito maistro piero se chiama confesso aver avuto livre Vinti nove — 3 di pizoli li qual dinarj aveva avuto per conto de la pila la qual pila remanendo a dito magistro e li dinari serviti a conto come dito di sopra, non attendendo una parte al altro sia obligata pagar L. 100 d. p. el contrafacente al altra parte etc. Item mj Saladin i debo dar etiam hogni quanto quando degnara che vora condur dite piera dala pedrara ala marina e cusi quando le vora chargar in la barcha. Que iam predictae partes vicissim promiserunt firma rata et grata tenere et observare omnia sub pena quarti ... de quo confirmatum fuit. Et obligatione vicissim sui et omnium eorum bonorum etc. Qua pena soluta vel non ad plenum.

Actum Jadre ante apotecham ser michaelis perliza (*autogr.:*) Ego petrus de grisogonis Iudex examinador Jadre subscripsi.

Ego Iohanes de calcina notarius iuratus
(*in margine.:*) ser petrus condam ser Antonii de grisogonis examinador

ZADAR, Historijskih arhiv, Spisi zadarskog notara

Iohannes de Calcina, Instrumenti, B. VII, F. XIII

sveščić 2 (Liber secundus) fol. LXII

2. 4. siječnja 1498. (recte 1499). Ugovor o izradi nadgrobnog spomenika nadbiskupu M. Valaressu

Compositio pro fabricanda sepultura corporis quondam Reverendissimi domini Maphei Valaressi Civitatis Jadre Archiepiscopi dignissimi

Millesimo Quatringentissimo Nonagesimo octavo. Indictione prima die vero Quarto mensis Januarii. Temporibus superius specificatis

Coram viro nobile ser Joanne de rosa quondam domini Petri iudici examinadori Curie personalis Con ... infrascripti Videlicet: Vir nobilis Jadrensis ser Cressius de Nassis quondam domini raphaetis doctoris tanquam unicus exequitor testamentarius ut dixit quondam Reverendissimi domini domini Maphey Valaressi archiepiscopi Civitatis Jadre dignissimi ex una Et magister petrus mestrichievich de spalato necnon Magister Nicolaus Spanich de Corzulla lapicide ambo partibus de altera Sponte Voluntate et Concordes venerunt ad Infrascripta pacta conventiones et utiones et concordiam in hunc modum. videlicet predictus ser Cressius supradicto nomine dedit et presentavit Quendam scripturam in folio medio papireo dicens dicte scripture continere pacta et conventiones inter ipsius dicto nomine et dictos magistros lapidas per fabricatione sepulture Corporis dicti quondam Reverendissimi Archiepiscopi presentibus dictis magistris et ita affirmantibus et confermantibus. Cuiusquidmodum cetule tenor sequitur ad litterim Et est talis: »Die 4 Januarij 1498 ab incarnatione. Al nome de dio se nota quod in questa presente scriptura la convencion e fata intra el nobil homo ser Crisulle de nassi quondam ser raphaelo doctor come unicho exequitor testamentario del quon-

I. PETRICIOLI

dam Reverendissimo Monsignor ser Maphio Valaresso Archiveschovo de Zara Et maestro piero mestrchievich da spatatro et maestro Nicolo Spanich da Consula tayapiera tuti doy cercha la fabrica e lavoro dela sepultura del Corpo del dito quondam Reverendissimo monsignor Arciveschovo da esser fata In la chiezia de santa Anastasia suzo el muro dela sua sepultura Ex primo che i deti maistri prometano e se obligano far una piancha de piera de pie 6 per lungeza et 3 per largeza cum una sovaza bassa In mezo una croxe cum un baston da prelato possa seguir la sepultura secondo el disegno. primo debia esser in alteza computando i modioni el candelier de sopra larcho hover Volto pie 15 a mixura zaratina. In longeza In luze pie 6. Et i sui pilastri grossi pie uno e do dea per chadauno Item siano alti pie 6 cum la sua bassa de sotto de mezo pie suzo i qualli pilastri se debia far uno candelier per chadauno secondo el disegno dal Cuvo de la figura li qualli candelieri siano de relievo de mezo pie ho pocho mancho come meglio parira ali predeti. E questo cum larma e sesto e zoya cornize dentudine pater nostri de piu sorte e cum tute le soaze atorno secondo la forma del disegno. Ita che le feste siano cum la zoya dela bonta de le meglior che el dito maestro piero habia fato in Zara. Le quali feste cum larma debiano esser de mezo pie de relievo. Item che el corpo de lo archiveschovo sia tuto de relievo aparado home vestido ala pontificale secondo el disegno la quale figura sia di quella bonta che se (1)a trova la miglior in Zara cum la sua larcha over cason da basso cum lo Epithaphio in lettere rustige secondo li sara ordinado. Item debia far doy fenestre una per cadauno lay slanzade de fuori e de dentro de grosseza de tuto el muro schiete. In luze de largeza de pie uno e mezo per una. Alte quanto i pilastri cum la corneze e de sopra larcho de le dite fenestre. Item una fenestra tonda in lo arco secondo el disegno lavorada. Et quod tuto lavoro sia et esser debia de bona piera bianca tolta de le Ixole de Zara bella neta e ben lavorada. El qual lavoro i diti maestri prometono far e meterlo in opera a tute le sue spexe et compirlo. E questo proprio a pagamento de duchati novanta doro a raxon de L. 6 p. 4 per duchato Ita tamen chel dito misser Cresulle promete oltre el predito pagamento dar tanta calcina quanto sera bastante per lo dito lavoro et far portar via el ruynazo a sue spese. Et chel tempo de lo dito lavoro sia lavora de presa unica. Item che i diti maestri siano obligadi dar el dito lavoro tuto compido come e dito In termine de mezi 14 Altramente chel dito ser Cresule possi farlo compir a spexe et Interesse de i diti maestri.« Hac addite sunt partes. Et dicti magistri non possint accipere laborando aliquod ultra predictum usque ad complementum dicte fabrice sine Voluntate et consensu specialii domini Cresij. Et ita satis... dicti magistri confirmaverunt et promisserunt ponere lapides usque ad festa paschatis resurexionis domini Ihesu Christi venturis Et promissit dictus ser Cresius dare dictis magistris usque ad duchatos Quinquaginta de die in diem prout laboraverunt ad voluntatem ipsius ser Cresij. Et antequantum receperunt dicti magistri ducatos viginti de dictis Quinquaginta et sic confessi sunt recepisse et habuisse a dicto ser Cressio. Residuum vero videlicet duchatos Quadraginta dare promissit dictus ser Cresius in finem et ad complementum dicte fabrice et non ante. Et sic dicti magistri promiserunt illum ser Cressium non molestare pro dictis 40 duchatos ante complementum dicte fabrice pro quibusquidem melius attendendis et observandis predicti magistri Insolidum promiserunt et se obligaverunt Et precipue dictus magister petrus obligavit omnia bona sua presentia et futura.

Actum Jadre in apotheca mei notarij In plathea comunis presentibus Nobilibus viris ser francisco de nassis quondam domini Simonis et ser Joanne de fanfogna quondam domini simonis.

Nobilis vir ser Joannes de roza iudex Examinator

ZADAR, Historijski arhiv, Spisi zadarskog notara

Antonius Barba, B. II, F. II (Instrumenti) sub die.

3. 1. ožujka 1499. *Saladin Soppe ustupa P. Meštroviciu (Meštričeviću) i N. Španjiciu kamenolom*

Adi primo Marzo 1499 A Nativitate Indictione II^a. A ... chadauna persona vedera leziera overo sentira legiere la infrascripta concession et promission fata per li infra annotati sia noto e manifesto. Cum sit che essendo stato Il spetabil Huomo ser Saladino di Soppe cum non picol pregerie astreto dal discreto huomo Maestro petro Mestrovich Spalatino et Nicolo Spagnich Corzulano, Nunc veramente lapicide et habitanti in Zara se volesse dignare la sua spetabilità (?) conciedergli per qualche tempo la sua petrara propria di pietre bianche situata overo posta nel ixola soa di Sauro in loco chiamato Ofça nel Distreto di Zara a cio li diti possan da la predita trazar qualche fructo, overo comodita secondo che in breve mediante la lor Industria spe-ravano etc. Il qual ser Saladino consyderata la promptitudine di essi Maestri che monstravano apertamente di voler far quanto in loro era qualche... e che per cio non restarono mosso da sua Jnnata Gentilezza uti patricio decet acio li prediti havessero materia di aiutarse li dete et Concedete et al presente li da et conciede la petrara antedita che da qui ad annj quatro proximi et Immediate subsequenti li diti possano liberamente et franchamente senza contradictione veruna di persona alchuna huius mundi essa petrara cum Galdera uxar et ogni utilita conveniente ex ipsa extrahere. Infra terminum predictum deli anni quatro antedicti et percipere ac si essent proprij et veri patroni di essa petrara. Ali qual per esser stata uxata tanta liberalita per casso ser Saladino et volendo subter fugire et vitio de la reprobata Ingratitudine Illico trambi sponte libero et ex certa scientia non vi metu errore seu aliquo dolo seducti sive circumventi sed potius pura ac vera et plana eorum voluntate maturaque deliberatione prehabita se offereno Insignum Reverentie et gratitudinis di voler fare di lor man propria do belle fenestre in forma di doi pozoli alanticha lavorati cum doi fenestre colateral per chadauna le qual havra a ponere esso ser Saladino in Caxa soa sopra la corte cum obligatione infrascripta videlicet che li diti siano tenuti et obligati omni latione remota di far e compir integre adeo che le dite se possan collocare in loco deputato de qui ad uno anno cum le sue fenestre dali lati, Cioe doi per chadauna in forma precixe di quelle sono schixate over segnate su un pezo di charta le qual rimaxero apresso lantedito ser Saladino cum le seguente cum mensure si de la alteza, largeza, grosseza de le palestre chom de le pianche etc. Le qual fenestre dieno esser alte in luce cioe le de mazor over principal ciaschaduna desse pie diece, large tre, le quatro astante saran alte in luce pie sete mezo, large tre, le qual do principal haveran le lor palestre grosse quanto e la longeza duna proda grassa venetiana grossa e co... ta, Insieme cum le altre dele colateral sunominate. Havera le do principal le sue pianche di sotto lavorate senza el suo pozol de le Columnele le qual pianche haverano la sua grosseza proporcionata incipiando tuta la grosseza del muro e sporzerano di fuori piedi doi, le altre quatro dali lati anchor haverano le lor pianche di sotto lequal anchor impirano la grosseza del muro ma non excedarano la superficie di esso muro se non tanto quanto relievara loro lavorato le qual do pianche de le fenestre principal haverano anchor di sotto li lor modionzini lavorati politamente anchor essi alanticha. Le qual do fenestre essi maestri non le compiendo cum le quatro coaderenti de qui ad uno anno ut promessero à modo sopradito se obligano e contentano trambi simul et insolidum che non le compiendo che esso ser Saladino potese liberamente et senza strepito di iudicio trovar altri doi maestri et far compir le predite a tute le spexe de li antediti causa qua venessero manchare a la promessa per loro liberamente et su facta. Il qual ser Saladino acio li antediti potessero meglio satisfar a la promission loro, li promoss... tute le prede disgrazade e per lor maestri et per esse fenestre aparechiate di farle condur da le petrare fin a Caxa soa

I. PETRICIOLI

propria a tute sue spexe etc. Dono poi li antediti havan a perficere le dite secondo la promission per lor fata etc. Et per chiarezza de la confession e promission antedite fin requisito.

Io pre Hieronymo vidolich Nodaro publico in Zara scrivesse il presente chyrographo di mia mano propria dove anchor se sottoscriveran tanque testes richiesti anchor loro da la parte cioe ser Jacomo di protho et maestro Nicolao bilsich citadini et habitatori in Zara, per parte predictis adducti et requisiti di lor manu propria.

Actum Jadre in via publica a parte quirinali curie monialium monasterii Sancta Marie.

(Tekst je u originalu često ispravlján, uglavnom stíljski, tako da se nije mijenjao bitno sadržaj. Priložen je i koncept ugovora, gdje se majstori spominju kao »piero mestrovich de spalato e maestro spagnich da chorzula«.)

ZADAR, Historijskih arhiv, Spisi zadarskog notara

Jerolima Vidulića, B. unica, F. I (Instrumenti) sv. 17

4. (malo prije 20. srpnja 1507). *Dio ugovora majstora Nikole klesara*

..... seu pedales, capitellos et omnes cornices nec non medios arcus collaterales ad rationem solidorum viginti pro singulo pede mensurando per altitudinem tantum. Arcum autem superiorem, Rotam, fenestras omnes et porta cum cum (!) arculo suo ad rationem solidorum vigintiquinque pro singulo pede per altitudinem similiter mensurando. Residuum vero dicti frontalis scilicet cursum totum ad rationem solidorum octo pro singulo pede per altitudinem sive per quadrum mensurando. Item Bancum inferiorem ad rationem pariformiter solidorum octo pro singulo pede sed per longitudinem tantum mensurando, pacto expresso quod Rota fenestre et porta sint et esse debeant in latitudine tanta et tante quantus erit murus cui applicabuntur. De quo precio dictus magister nicolaus confessus et contentus fuit se a dicto procuratore habuisse et recepisse ducatos viginti exceptioni sibi non date et non solute huiusmodi quantitatis omnia renuntians. Residuum vero ipsius precij dictus procurator solemnii stipulatione promisit ipsi magistro nicolao dare et solvere per ipsum presentem Annum de tempore in tempus secundum quod ipse magister nicolaus deferet ac detulerit ipsum opus. Que omnia et singula suprascripta promiserunt vicissim sibi unus alteri ad invicem solemnibus stipulationibus hinc inde intervenientibus ferma et rata habere tenere observare et ad implere et non contrafacere vel venire ab qua ratione vel causa de iure vel de facto sub pena quarti dicti precij a qualibet vero vicissim promissa. Qua pena soluta vel non premissa tam firma durent. In refectione unius alteri ad invicem omnia et singula damna expensas et interesse iuris et extra. Pro quorum observatione tam dictus procurator procurator (!) bona dicti monasterij, quam dictus magister nicolaus propria bona mutuo et vicissim obligaverunt.

Actum Jadre in domo prefati domini Johannis de Mathafariis presentibus domino Marino de Soppe et magistro paladino cerdone testibus vocatis et rogatis.

ZADAR, Historijskih arhiv, Spisi zadarskog notara

Iohannes de Monte ferrato, B. unica F. II, svešćić 14

I. *Petricioli*: CONTRIBUTO ALLA CONOSCENZA DEL RINASCIMENTO
A ZADAR (ZARA)

Riassunto

L'interesse per i monumenti artistici ed architettonici di Zadar, risalenti all'epoca medievale, ed in modo particolare per quelli preromanici e romanici, fece sì che l'interesse per i monumenti artistici del primo Rinascimento rimase per molto tempo al secondo piano. Il Rinascimento raggiunse Zadar insieme alle altre città dalmate. Le forme rinascimentali e tardo-gotiche riuscirono a coesistere fino intorno all'ottavo decennio del XV secolo, mentre in seguito, ebbero sopravvento le forme rinascimentali.

Cvito Fisković (*Zadarski sredovječni majstori*, Split, 1959) fornì numerose informazioni sull'attività di artisti nostrani, dalmati, nella Zadar d'allora. L'autore amplifica tali cognizioni apportando documenti nuovi dell'Archivio storico di Zadar, pubblicando alcune opere del primo Rinascimento, finora sconosciute.

Si occupa anzitutto del palazzo arcivescovile ove, su ordinazione dell'archivescovo M. Vallaresso furono, dopo il 1453, costruite le finestre, i balconi e il portale, e mette alla luce, per la prima volta, due abbozzi dall'archivio storico di Zadar. I festoni del balcone del detto palazzo servirono da modello per l'elaborazione dei balconi del palazzo del nobile zaratino Saladino Soppe, nel 1489. Li avrebbe dovuto costruire lo scultore spatino *Petar Meštričević*. L'autore pubblica un documento, finora sconosciuto, con cui il detto artista s'impegnava anche di costruire il monumento sepolcrale dell'arcivescovo Vallaresso. La qui presente, abbastanza dettagliata descrizione del monumento, rivela in Meštričević un valoroso artista, grande conoscitore di tutti gli elementi decorativi rinascimentali. Il monumento sepolcrale di Vallaresso era collocato nella cattedrale di Zadar fino al 1780, allorchè fu spietatamente distrutto. Una breve descrizione ne fu data dal Farlati nel suo «*Illyricum sacrum*», vol. V.

Collaborò con Petar Meštričević pure *Nikola Španić* di Korčula (Curzola). Nel 1508, insieme a due lapicidi di Korčula, egli costruisce a Zadar la cappella di San Rocco, nella chiesa di Santa Maria Maggiore. È lui, probabilmente, quel «mastro Nicola da Korčula» che fece la facciata rinascimentale della chiesa di Santa Maria delle benedettine. Nel 1482 lavorarono nel convento di San Grisogono mastro Tommaso da Faenza e mastro Bono da Milano; nel 1485, Nicola Fiorentino, il noto artista dalmata. Ebbe inizio allora pure la costruzione del campanile della chiesa del convento. Sul campanile fu allora costruita

I. PETRICIOLI

pure una porta, stile primo Rinascimento, venuta alla luce alcuni anni or sono, nel corso dei lavori di restauro dell'edificio del Museo civico, appoggiato al campanile.

Pure il notaio zaratino Jerolim Vidulić, appassionato del disegno, conosceva sia le forme del tardo gotico, sia quelle del primo Rinascimento. Vi si allegano alcuni dei suoi abbozzi.

L'autore allega pure copie di documenti, finora non pubblicati.